

ДЕПОЗИТНІ ОПЕРАЦІЇ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ: ОКРЕМІ ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ СЬОГОДЕННЯ

Сочка Катерина Андріївна

кандидат економічних наук, доцент,

доцент кафедри обліку і аудиту,

Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці II

Банківська система є одним з найбільш важливих елементів економічної та фінансової незалежності кожної країни, від її стабільності та ефективної діяльності залежить швидкість та безпека обслуговування грошових розрахунків абсолютно усіх економічних агентів (державний, виробничий сектор, невиробнича сфера, домогосподарства). Основними видами сучасних банківських операцій за їх функціональним призначенням є пасивні, активні, розрахунково-касові та комісійно-посередницькі [1, с. 204; 2, с. 96; 3, с. 33]. Саме динаміка показників пасивних операцій, які пов'язані з формуванням грошових ресурсів банківської сфери, вважається одним з індикаторів довіри клієнтів, міцності та фінансової стійкості досліджуваного сектору. Важливою складовою пасивних операцій є залучення тимчасово вільних грошових коштів населення, суб'єктів підприємництва, інших установ та організацій на певний строк та на певних умовах, тобто формування тієї ресурсної бази, яка в подальшому створює об'єктивні передумови для можливості банківського кредитування реального сектору економіки та населення, інвестування у пріоритетні проекти та програми.

Зрозуміло, що початок військових дій у 2022 році вплинув на усі аспекти економічного та соціального життя кожної особи та суспільства загалом, зокрема, фінансову поведінку клієнтів банківських установ. Спільними зусиллями НБУ та банківських установ у цілому вдалося зберегти стійкість банківського сектору та продовжувати обслуговування економічних та соціальних процесів у країні.

З точки зору збереження та збільшення ресурсної бази банківських установ важливо виробляти відповідну депозитну політику, яка формує потенціал банківського сектору до нарощення фінансових ресурсів та розширення можливостей кредитування та інвестування, підвищення фінансової стійкості як окремих банків, так і системи у цілому.

Депозитний портфель формується сукупністю різних видів депозитів, які залучені на різних умовах конкретними банками (зокрема, фізичних або юридичних осіб, резидентів або нерезидентів, у національній або іноземній валюті, до запитання, коротко-, середньо-, довгострокові, з

простим або складним відсотком, з різним механізмом виплати відсотку, тощо).

Для сталого функціонування банківського сектору важливим є залучення тимчасово вільних грошових ресурсів населення та юридичних осіб, заощаджень громадян як на поточні, так і на строкові рахунки (оптимально на тривалі строки). Вважається, що саме депозитна активність банків відображає схильність населення та інших суб'єктів економічної діяльності до організованих заощаджень, рівень довіри до банківської системи і фінансової політики загалом, а також впливає на перебіг багатьох макроекономічних процесів [1, с. 122].

Депозитні операції банків об'єднують різноманітні операції з залучення грошових коштів або банківських металів на рахунки вкладників (фізичних, юридичних осіб, інших установ і організацій) на визначених договірних засадах або депонування грошових коштів через оформлення таких операцій ощадними (депозитними) сертифікатами.

На депозитну політику банків впливають різні чинники, зокрема, макроекономічні (попит і пропозиція на кредитному ринку, дохідність альтернативних варіантів інвестування – ОВДП), регуляторні вимоги НБУ (облікова ставка, норматив обов'язкового резервування), а також пріоритети стратегії конкретних банків.

Як зазначалося вище, обсяг залучених депозитів формує ресурсну базу банківських установ, яку вони можуть спрямовувати на кредитування або інвестиційну діяльність. Вивчення депозитного портфелю банку, тобто співвідношення депозитів різного виду є актуальним з точки зору аналізу показників ліквідності та прибутковості діяльності банків, а також ідентифікації дисбалансів окремих індикаторів та виявлення потенційних ризиків.

У цьому контексті важливим є активізація політики залучення банками коштів на довгостроковий період. Варто наголосити, що збільшення частки строкових депозитів підвищує ліквідність банку, однак дещо зменшує його прибутковість (загалом, більш високі відсотки сплачуються за довгостроковими депозитами). Підвищення частки короткострокових депозитів (до 1 року) та депозитів на запитання погіршує ліквідність банків, оскільки підвищується ризик втрати ресурсної бази у випадку масового закриття рахунків клієнтів (кризова ситуація, війна і т.д.). Вітчизняні науковці [4, с. 72] наголошують, що безпечна частка депозитів до запитання не повинна перевищувати 30% суми залучених коштів, з огляду на їх дешеви́зну для банку та негативний вплив на ліквідність у випадку високої частки та масового закриття рахунків у кризових ситуаціях.

У даному дослідженні вивчено динаміку показників депозитів залучених депозитними корпораціями України (крім НБУ) у резидентів за період 2019–2024 років [5].

У якості базового року вважаємо доцільним брати 2019 рік, як останній рік відносно стабільного функціонування вітчизняної економіки перед початком впливу негативних ефектів пандемії COVID-19 на економічні та соціальні процеси у глобальній економіці та повномасштабних військових дій в Україні.

З огляду на зазначене вище, розуміння поточної структури депозитного портфелю банківської сфери у розрізі строків залучення коштів є надзвичайно важливим (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка обсягу депозитів резидентів у банківському секторі України у розрізі строків погашення, млрд. грн., 2019–2023 р.р.

Рік	Усього, обсяг депозитів	у тому числі за строками			
		на вимогу	до 1 року	від 1 року до 2 років	більше 2 років
2019	1071,7	590,5	348,5	108,1	24,4
2020	1348,1	805,9	395,7	129,9	16,6
2021	1503,9	1007,2	350,4	128,6	17,7
2022	1893,9	1371,9	390,8	116,0	15,0
2023	2395,1	1613,4	667,3	96,3	18,0
2024	2777,7	1930,8	678,9	145,9	22,1
Відхилення,% 2024/2019	259,19	326,96	194,78	134,96	90,26

Джерело: сформовано автором за [5]

Дані таблиці 1 засвідчують про зростання абсолютного обсягу депозитів резидентів за період аналізу 2019–2024 років у 2,6 разів, при цьому варто відмітити випереджаюче зростання обсягів депозитів на вимогу (у 3,3 рази) і скорочення обсягу депозитів терміном більше 2-х років на 10%. Це підтверджує негативні довгострокові тенденції, які спостерігаються в Україні у питаннях надання переваги клієнтами банківських установ найбільш ліквідним інструментам вкладення коштів.

Варто наголосити, що за період аналізу строкова структура депозитного портфелю банків суттєво змінилася – частка депозитів резидентів на вимогу у депозитному портфелі банківських установ зросла з 55,1% (2019 р.) до 69,5% (2024 р.), а частка депозитів терміном більше 1 року, відповідно, скоротилася з 12,2% (2019 р.) до 6% (2024 р.). Як результат, питома вага усіх видів строкових депозитів резидентів у структурі депозитного портфелю банківського сектору України скоротилася: частка депозитів терміном до 1 року – від 32,5% (2019 р.) до 24,4% (2024 р.), частка депозитів терміном 1–2 роки – від 10,1% (2019 р.)

до 5,3% (2024 р.), частка депозитів терміном більше 2 років – від 2,3% (2019 р.) до 0,8% (2024 р.).

Така ситуація свідчить про підвищення недовіри вкладників до інвестування коштів на тривалий строк у вітчизняну банківську сферу, що пов'язано з продовженням військових дій, складною соціально-економічною ситуацією, високим рівнем політичної невизначеності та ризиком девальвації національної валюти.

Тому банківські установи в межах своєї компетенції повинні працювати над підвищенням привабливості своїх довгострокових депозитних програм для більш активного залучення коштів фізичних та юридичних осіб, підтримання на відповідному рівні показників ліквідності (узгодження строків залучення коштів), підтримання оптимального співвідношення між власними та залученими коштами для зменшення витрат і відповідного підвищення прибутковості своєї діяльності.

Список використаних джерел:

1. Стечишин Т.Б., Луців Б.Л. Банківська справа : навчальний посібник. Тернопіль: ТНЕУ, 2019. 404 с.
2. Колодізев О.М., Рац О.М., Киркач С.М., Азізова К.М. Банківська справа : навчальний посібник. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2020. 347 с.
3. Нікіфоров П.О., Гладчук О.М., Марич М.Г., Федішин М.П. Банківська система: навчальний посібник. Чернівці : Чернівецька нац. ун-т ім. Ю.Федьковича. 2023. 224 с.
4. Петрук О.М. Банківська справа: навч. посібник. Київ : Кондор. 2007. 466 с.
5. НБУ. Статистика фінансового сектору. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial>